5e JAARGANG. ZATERDAG 19 MEI 1906. N°. 20.

KATHOLIEK SOCIAAL WEEKBLAD.

REDACTEUR: MR. P. J. M. AALBERSE.

Alle stukken voor de Redactie te adresseeren Oude Singel 78, Leiden, — alles wat de Administratie betreft, aan de Uitgeefster, de Maatschappij de Katholieke Illustratie, St. Jorisstraat G. 147, 's-Hertogenbosch.

DIT BLAD VERSCHIJNT ELKEN ZATERDAG.

Prijs per drie maanden f 1.00, fr. p. post f 1.12½; afzonderlijke nummers 15 Cent. — Advertentiën per regel 15 Cent. Boekaankondigingen 7½ Cent.

INHOUD. — De Katholieke Kerk en het maatschappelijk vraagstuk, I, door TITUS BRANDSMA, *Ord. Carm.* — Het Twaalfde Congres van de S. D. A. P., door Mr. A. — Berichten en mededeelingen: Ontwerp-verordening op de winkelsluiting. — Een onverdiende terechtwijzing. — Onrechtmatige daad en vakvereeniging. — Fabrieksraden. — Losse gedachten. — Korte berichten: Absenteïsme. — Propagandanummer Volksbanier. — Sociale Romans. — Rijkspostspaarbank. — Coöperatieve mijnen. — Verzekering tegen Werkloosheid. — Arbeid der gehuwde vrouw. — Werkloozen-Statistiek. — Woudscholen. — Ontvangen boeken. — Nieuwe boeken.

DE KATHOLIEKE KERK EN HET MAATSCHAPPELIJK VRAAGSTUK. — I. [1])

Het maatschappelijk vraagstuk heeft twee zijden.

„Sommigen denken", gelijk Paus PIUS X schreef, „dat de sociale kwestie slechts eene *economische* kwestie is, maar dit is geheel bezijden de waarheid, zij is vooral een *zedelijke* en *godsdienstige* kwestie en zij moet daarom overeenkomstig de *zedewetten* en de voorschriften van den *godsdienst* worden opgelost... Diegenen vergissen zich ernstig, die bij het behartigen der openbare belangen en vooral bij het verdedigen van de zaak der lagere standen de meeste zorg hebben voor het lichaam en het stoffelijke leven en zwijgend het heil der zielen en de hoog-ernstige plichten, die de Christelijke belijdenis oplegt, voorbijgaan" *(Motu Proprio* Maart 1904.)

Ook de werkzaamheid der Katholieke Kerk heeft twee zijden. Naast het eeuwig heil der ziel bleek zij ook steeds de tijdelijke, de aardsche belangen harer kinderen te verzorgen, te regelen, daarvoor op te komen. Niet voor niet bestond in ouden tijd het spreekwoord: „Onder den kromstaf is 't goed wonen". Onder leiding der Kerk zijn beide, stoffelijke zoowel als geestelijke belangen, veilig en als vanzelf is de Kerk het middelpunt, waartoe alle actie, die het stoffelijke raakt, moet wederkeeren, wil ze eenige en werkelijke vruchten afwerpen voor 's menschen geluk, dat niet in 't stoffelijke alleen bestaat. De mensch is ziel en lichaam.

Als de niet-Katholieke Professor Dr. THUN van Bazel verwonderd opziet naar de macht der Katholieke Kerk, wat de sociale hervormingen betreft, als hij heeft erkend, dat het Duitsche Katholicisme vooral met zijn gewonen scherpen blik het oorlogsveld heeft overzien, waarop de strijd der toekomst zal geleverd worden, vraagt hij, wat toch wel de Katholieken zien in het sociale vraagstuk, daarvan als de kern beschouwen. „Men moet toegeven", zegt hij, „dat hunne opvatting heel wat dieper gaat dan die, welke men gewoonlijk verneemt en wel, omdat deze in zoo nauw verband staat met geheel hun wereldbeschouwing. De Katholieken bezien en beoordeelen de sociale raadselen vanuit vaste gezichtspunten. Volgens hun christelijke leer wortelen de sociale euvelen in den diepsten grond des *godsdienstig-zedelijken* levens" *(Jahrbuch fur Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirthschaft im Deutschen Reiche* 1883, Febr.)

Dat dit waarlijk zoo is, beleed in Dec. van het vorige jaar nog de bekende Duitsche Socioloog Dr. AUG. PIEPER in een artikel over *Christelijke Sociale Politiek* in *„Arbeiterwohl"*: Op de vraag, waarin wortelt onze kracht, geeft hij ten antwoord: „De grondoorzaak van onze kracht in den socialen arbeid schuilt in de overtuiging, dat sociale arbeid een *godsdienstig-zedelijke* plicht is... Voor ons is de sociale vraag geen uitsluitend maatschappelijke of politieke *machts*vraag, eene vraag welker oplossing op *utiliteitsgronden* wordt geeischt. Zij is er een van *Rechtvaardigheid* en wij zijn overtuigd, dat de politiek der Rechtvaardigheid *ook* utiliteitspolitiek is. Wijl de christelijke sociale politiek voortkomt uit een Rechtvaardigheidsplicht, heeft zij zoozeer het vertrouwen van het katholieke volk gewonnen".

Ja, wij gevoelen het, daarin ligt, daarin moet liggen de kracht en het vaste vertrouwen, dat de Katholieke Kerk bezit bij het strijden in den socialen kamp; op deze overtuiging gegrond, hebben van den Paus tot den eenvoudigen debatter, alle Katholieken het schijnbaar zoo boud gesproken woord doen klinken: slechts door de Katholieke Kerk is oplossing van de sociale kwestie, vooral van de arbeiderskwestie, mogelijk.

1) Wij meenen het feit, dat wij heden den dag herdenken, waarop voor 15 jaren de Encycliek *Rerum Novarum* werd uitgevaardigd, niet deugdelijker te kunnen vieren, dan door thans een aanvang te maken met de plaatsing van dit zéér mooie artikel.

Red. K. S. W.

Of wij ontkennen, dat de socialisten veel goeds tot stand hebben gebracht op maatschappelijk gebied of zullen tot stand brengen in de toekomst?

Ik meen hier niet zonder meer te mogen bevestigen of ontkennen. Ontegenzeggelijk heeft het Socialisme, sprekend, schreeuwend over het geschonden recht het maatschappelijk vraagstuk, zoo niet in actualiteit verhoogd, toch dringender, spoediger en meer algemeen op den voorgrond doen treden. Wat is het Socialisme eigenlijk op maatschappelijk gebied? Wat anders dan de stem der verdrukten, der vertrapten, die recht vroegen en niet kregen en toen recht wilden tot elken prijs?

Vanwaar, waardoor ontstond het Socialisme? Zeker, het is een uitvloeisel van de liberale beginselen, maar niet eerder vloeide, stroomde, brak het water uit over de velden der maatschappij, dan nadat de dammen waren verbroken, die de maatschappij doorsneden en omlijnden. En verbroken werden die dammen, omdat zij waren geworpen op plaatsen, waar de stroom niet te dammen is; zij waren zwak geworden door de individualistische tendenzen en het isoleeren der standen. Toen ze niet werden verzet, zoodra het water krachtiger werd, niet werden gericht naar de naderende stormen, toen schuimde het water tegen en over de dijken, sijpelde, nog verraderlijker, door de poriën der klemmende heining, totdat het die zou hebben weggespoeld.

De *ontevredenheid* deed bruisen en koken, wat door de liberale dammen te stug werd weggestooten. Het Socialisme is verkeerd, maar grooter schuld heeft het *onrecht*, waardoor ons het Socialisme gewerd.

Het Socialisme is niet nieuw, geen onbegrijpelijk verschijnsel, het is de reactie op de te ver gevoerde dienstbaarheid, *de hartstochtelijke uiting van de ontevredenheid, door het onrecht opgewekt.*

En daarom juist is de Katholieke Kerk als aangewezen op te treden niet juist om het Socialisme te *bestrijden*, doch om zijn *oorzaak* weg te nemen en het zoo mogelijk te *voorkomen*.

* * *

Als ik dit verklaar, bedoel ik niet de utopie, dat het Socialisme zal worden verdreven. Altijd zullen er valsche broeders zijn, die meenen goed te doen, als zij de Kerk vervolgen en belemmeren in haar werkzaamheid. Christus heeft dat zelf voorspeld. Altijd zullen er blijven, die van haar werking en streven niets willende weten, voortgaan de rechtsposities te verkrachten en aldus Socialisme of maatschappelijke ontevredenheid te kweeken. In haar eigen boezem zullen er zijn, die, hun kwade natuur boven de leer stellend, zullen leven naar liberale beginselen, als meenden zij vuur en water te verzoenen.

Ik bedoel slechts dit, dat de Katholieke Kerk alleen uit kracht van haar *beginselen* in staat is tegen de maatschappelijke verwarring strijd te voeren met succes, dat zij in de gelederen der strijders voor maatschappelijk geluk de voorhoede en de kern des legers is. Veel is er geschreven over den invloed van den godsdienst op de maatschappij. En het zal wel niet goed mogelijk zijn juist te bewijzen, welke godsdienst de hoogste zedelijkheid bewerkt, als men die bewijzen enkel grondt op statistieken van criminaliteit. Te zeer verschillen de factoren, die mede het gedrag der menschen leiden. Verleden jaar is de penstrijd daarover weder heftig geweest. In *Nov. 1904* schreef o. a. Mr. S. J. VISSER daarover in de „*Vragen des Tijds*" een belangrijk artikel, door de Redactie der *Hollandsche Revue* belangrijk genoeg geoordeeld om het resumeerend weer te geven. Aan het slot lees ik daar de volgende gedachte: »De Katholieke Kerk *kan* die vrucht (het volmaakte leven) bieden tengevolge der geheel bijzondere middelen, waarover zij beschikt. Ze biedt ze daar, waar de mensch zich volkomen aan haar overgeeft, waar ze op het geheele denken en willen beslag legt." (*Holl. Revue, Nov. 1904 bl. 688*). Geschiedt dit niet, hij haast zich het erbij te voegen, zoo is van een grooteren invloed zeer weinig te bemerken. Maar hieruit blijkt toch zeker, dat zij tenminste meer *kan*, en dat zij minder of niet meer doet, is te wijten aan het feit, dat men niet naar haar luistert. Dat de Katholieke Kerk de geschikte middelen bezit om het volksgeluk te verzekeren, is reeds meer erkend. Zoo schreef o. a. de liberale »*Ausland*" in *April* van *1887*, toen men toch zeker van liberale zijde in Duitschland niet dweepte met de Katholieken: »De Katholieke Kerk heeft de werkdadigste middelen tegen de ontevredenheid en de genotzucht der menigte, in één woord tegen de *oorzaken* der sociaal-democratie." Ik zou het nog juister willen omschrijven in de volgende woorden: Wijl de verwarring in de huidige maatschappij is voortgesproten uit *ontevredenheid* en het te grof, te algemeen gepleegde *onrecht*, is slechts die macht in staat verbetering en ordening te brengen, welke *economisch* de *rechtsposities* waarborgt en *zedelijk* de *ontevredenheid* beperkt.

Er is geen sprake van de rechtsposities zoo te ordenen, dat geen onrecht meer geleden wordt, de ontevredenheid in dien zin te beteugelen, dat alles vreugde is op aarde. Dat zijn nu eenmaal onmogelijkheden, zoolang de wereld een tranendal zal zijn. Maar er is hier sprake van de groote *maatschappelijke* wanverhoudingen weg te nemen en de *algemeene* ontevredenheid paal en perk te stellen. De Katholieke Kerk verlokt haar volgelingen niet met een luilekkerlandschen toekomststaat; zij erkent, dat ook in de maatschappij, naar hare idealen ingericht, gebreken en misstanden kunnen en zullen worden gevonden, doch overtuigt ons, dat deze tot een minimum worden teruggebracht en voor zoover zij nog aanwezig zijn, door de liefde worden aangevuld. Want behalve haar *rechtvaardigheid*, welke zij stelt verre op de eerste plaats, heeft zij nog, behalve ook den zoeten *troost van den godsdienst*, de *liefde* en de gezellinnen der liefde als middel om de niet te ontkomen ongemakken van het leven-met-velen dragelijk te maken, en de nog bestaande kloven breed te overbruggen. Hare liefde is bekend, met hare liefdadige instellingen kan niets vergeleken worden. Maar toch staat de liefde eerst op de tweede plaats.

* * *

Ter verduidelijking van dit laatste geef ik nog een zinsnede uit het bovenvermelde artikel van Dr. AUG. PIEPER: »De katholieke *Charitas* is bij ons uit *sociaal plichtsgevoel*

voortgekomen, doch door de *Charitas* hebben wij de *rechtvaardigheid* niet verzuimd. Integendeel, de meest overtuigde voorstanders van de opbeurende Charitas gaan uit van de stelling: armoede voorkomen, waar het mogelijk is, is beter dan armoede lenigen, of met andere woorden: *sociale arbeid is van hooger waarde dan aalmoezen geven.*"

„Deze gedachte leidde VON KETTELER, toen hij voor wettelijke arbeidersbescherming en vakorganisatie ijverde, zij bezielde KOLPING bij de stichting der Gezellenvereenigingen, en wekte zoo vele geestelijken en leeken op om boerenbonden op te richten." In dienzelfden geest schreef ook in No. 13 van den vierden jaargang van het *Kath. Soc. Weekblad* SIMON DORDERIDGE in zijn artikel over *Verwaarloosde kinderen*, dat men de contrasten, welke de hedendaagsche beschaving vertoont, moet verzachten »niet zoozeer door de enkele hulp der Charitas, die toch, hoe nobel haar motieven zijn, en hoe onontbeerlijk ze wellicht zal blijven, in zekeren zin, als ze zuiver repressief werkt, een weinig sociaal karakter draagt, — maar door middelen van preventieven aard."

Dat klinkt toch eenigszins anders dan de beschuldiging, dat de Kerk door liefde en het geduld maar alles goed zou willen maken, dat zij niets dan onderwerping predikt en geen open oog heeft, voor hetgeen den verdrukte eigenlijk toekomt. Die zoo spreken, begrijpen en kennen haar niet. Zij is niet die domperige zoetpraatster, die vordert op alles *ja* en *amen* te zeggen. Zij weet en past toe, hetgeen Christus zegt: »Wat baat het, dat Gij hun [den naakten] toeroept: Gaat in vrede, verwarmt en verzadigt u, maar hun niet geeft, wat hun lichaam behoeft." (JAC. II, 16).

Naast *onderwerping* aan den noodzakelijken en aan onzen zondigen staat verbonden levenslast bevordert de katholieke kerk ook de pogingen der verdrukten om *recht* te verkrijgen. »Het Katholicisme geeft," zeide Baron VAN WIJNBERGEN op den Nijmeegschen Katholiekendag, »alles wat het Socialisme geven kan, en nog den Hemel bovendien," m. a. w. naast het tijdelijk welzijn wil de Kerk ook den vrede en de deugd; behalve welvaart acht zij liefde en godsdienst noodzakelijk voor het maatschappelijk leven. »Wat baat het den mensch, zoo hij de geheele wereld wint, doch schade lijdt aan zijne ziel." (MATTH. XVI, 26). En het is juist zulk een groote verdienste der Kerk, dat zij te midden der maatschappelijke woelingen en tijdelijke belangen de godsdienstige zijde van dit sociale vraagstuk doet zien. Want zoolang wij nog gelooven aan een Schepper en Zijn wetten als de beste normen aannemen, zal het ons duidelijk zijn, dat de maatschappij niets dan voordeel hebben kan van de herleving van den godsdienstzin en de achting voor de door God gestelde wetten. Schoon zegt dit de Fransche economist ANATOLE LEROY BEAULIEU in zijn prachtig werk *La Papauté* (bl. 93): „Alleen Christus is in staat u den vrede terug te schenken en onder u de gerechtigheid te doen heerschen, want Hij alleen kent hare wetten. Van de sociale vragen, die op u aandringen, armen en rijken, u eenerzijds met schrik en anderzijds met toorn vervullen, zult gij geen oplossing vinden tenzij in God en in den Godsdienst." En daar, daar zult ge ze vinden. Christus heeft van Zijn Vader de zending ontvangen om den gevallen mensch, zoowel op maatschappelijk als op individueel gebied, op te heffen uit zijn val en terug te brengen tot zijn oorspronkelijken toestand van orde. Het werk van Christus is het werk der Katholieke kerk geworden, zij moet het verlossingswerk voortzetten en zij volbrengt die taak in alle trouw. Voortgebouwd op het onfeilbaar woord van Christus moeten hare leeringen, worden ze in beoefening gebracht, tot volstrekt zeker gevolg hebben de ordening en regeling der Maatschappij. Zij vernietigt de maatschappelijke orde niet, zij tracht die te *hervormen naar de beginselen van waarheid en recht*, haar middelijk en onmiddelijk door haar Stichter meegedeeld. Het zijn toch de *beginselen*, die over den strijd beslissen.

„De vraag, van wier beantwoording in de sociologie al het overige afhangt," schreef Fhr. VON VOGELSANG (*Gesammelte Schriften*, II, 63 evg.; vgl. Mr. AALBERSE: *Christelijke Politiek*, bl. 94), »is deze: van welke vooropstelling het denken der menschen over zichzelf en zijne betrekkingen tot den medemensch en de wereld uitgaat. Neemt het zijn uitgangspunt in een persoonlijken God, den doelbewusten Schepper der wereld, wier bestaansvoorwaarden hare wetten zijn, — erkent de mensch zijn natuurlijke en verstandelijke *onderordening onder deze wetten*, en zijn verplichting om binnen het hem aangewezen beroep tot dezer vervulling mee te werken, dan berust zijn denken, en daarmee ook zijn doen op de basis van het *Christelijk, objectieve, historische beginsel.*"

Welnu, ons denken *moet* uitgaan van een Schepper, die ons ordende tot een doel; wij *moeten* erkennen, dat wij aan Gods wetten in wezen en verstand zijn onderworpen, en dus *moet* ons denken en doen steunen op het christelijk beginsel en moeten wij trachten de beginselen van zedelijkheid en orde te onderhouden, gelijk ze ons met goddelijk gezag zijn meegedeeld.

* * *

Dat slaat zoowel op het maatschappelijke als op het private leven. Eerst en vooral zijn ons die wetten gesteld om onze handelingen te regelen met betrekking tot God en onszelve, tevens met onze betrekking tot onze naasten in het gewone dagelijksche leven, doch verder ook met betrekking tot de maatschappij en hare verschillende geledingen. Is echter het private leven geregeld naar die wetten, dan kan het bij voldoende kennis en leiding niet uitblijven, of ook op publiek terrein en maatschappelijk gebied zal de weg gevolgd worden, welke in de orde der natuur, in de orde door God gesteld, daarvoor is aangewezen. Daarom is het van zooveel gewicht in de sociale actie niet te spoedig over het gewone dagelijksche leven heen te vliegen. Uit de ordening van de schijnbaar nietswaardige verhoudingen wordt de ordening der maatschappij als van zelf geboren, terwijl zonder den goeden ondergrond de sociale beweging, laat ze stoffelijk de menschen vooruit helpen, toch niet zoo bijzonder zal medewerken om ook het geluk van den mindere te verhoogen. Of hebt ge nimmer een werkman gezien, die geld verdient in overvloed, de beste behandeling geniet en tòch ontevreden is, en tòch geen geluk geniet in zijn huisgezin en in arren moede voortleeft? En is bij dat gezicht niet de gedachte

bij u opgekomen: Wat geeft dan toch in 's hemelsnaam die sociale beweging? De ontevredenheid wordt nog grooter, het geluk wijkt nog verder van de huizen der werklieden.

De oorzaak van zulk een toestand is, dat voor zoovelen de sociale kwestie alleen nut heeft in economisch opzicht, dat slechts de maatschappelijke positie is verzorgd en verbeterd, maar dat het private leven is vergeten en de zedelijke zijde van het vraagstuk is verwaarloosd. En dan treedt weer sterker de waarheid naar voren, dat alleen dan de sociale actie werkelijk en volledig nut kan hebben, als de *geest* des volks, onder de verbetering van den *stoffelijken* toestand, tot *rust en vrede* komt, als de *geest* des volks het volk ook op waardige wijze de verbetering doet genieten en bij de verbetering op economisch gebied aanzet ook op zedelijk gebied te leven overeenkomstig zijn staat, met het doel voor oogen, dat ons allen is gesteld: den Hemel.

Die goede geest is verder niet alleen een prikkel tot regeling en orde, en een waarborg der verbetering, hij koestert ook een zoet bewustzijn en een troost in lijden en in rampen, een troost, die nog veel zwaarder weegt dan de stoffelijke verbetering. Die troost van den godsdienst moet met die verbetering samengaan, of de werkman blijft ongelukkig, neen wordt ongelukkiger. De Kerk wil dan ook beide. Zij wil niet de stoffelijke verbetering ten koste van de zedelijke, maar evenmin de zedelijke alleen. Zij wil ze vereenigd en beschouwt ze als middelen, die elkander aanvullen.

(Wordt vervolgd.)

Osch. TITUS BRANDSMA, *Ord. Carm.*

HET TWAALFDE CONGRES VAN DE S. D. A. P.

IV. DE STRIJD OM HET LEIDERSCHAP.

Zoo zijn we ten slotte gekomen aan het laatste en voornaamste punt: Den strijd om het leiderschap.

Zonder eenigen twijfel is Mr. TROELSTRA door zijn talenten de aangewezen leider van de S. D. A. P.

Die leiding wordt hem echter ernstig betwist.

Is hiervan de oorzaak het feit, dat in ons kleine landje vele kleine menschjes zijn, die anderen niet boven zich kunnen zien uitblinken? Of onze zoogenaamde vrijheidsliefde, die in wezen hoofdzakelijk bandeloosheidszucht is? Of het meeningsverschil tusschen steile Marxisten en wat toeschietelijker revisionisten, òf juister: wat meer schipperende opportunisten?

Vermoedelijk hebben alle deze drie oorzaken, gelijk ook wel — *mutatis mutandis* — in andere politieke partijen van ons land, meegewerkt, om door het brengen van verdeeldheid onder de aanvoerders de kracht van de eigenlijke partij zeer te schaden.

In zijn brochure »*In zake Partijleiding*", waarin Mr. TROELSTRA vooral deze questie in den breede behandelt, wijst hij erop, dat deze geheele strijd naar buiten gebleken is vooral bij vijf gelegenheden: de strijd om

1. de hoofdredactie van *Het Volk*;
2. de verhouding tot de vakbeweging;
3. de bepalingen in 't Partijprogram betreffende de Agrarische Questie;
4. de Schoolquestie;
5. de Aprilstaking van 1903.

Het eerste punt is in ons vorig artikel reeds uitvoerig behandeld.

Bij de andere vier punten deed zich steeds dit verschijnsel voor: de *Nieuwe-Tijd*-groep eischte consequente toepassing der zuiver Marxistische beginselen, — Mr. TROELSTRA wilde wel wat water in dien principieelen wijn doen.

De vakbeweging wilde hij scherper afbakenen tegenover de revolutionaire beweging der Anarchisten, — in de Agrarische Questie wilde hij de kleine pachters niet van zich afstooten, — in de schoolquestie wenschte hij de christelijke arbeiders in 't gevlei te komen, door de confessioneele school te erkennen en van Staatswege te subsidieeren, — bij de Aprilstaking trachtte hij zoolang mogelijk de „Algemeene werkstaking" tegen te houden.

Later hopen wij, gebruik makende van 't materiaal, dat wij uit zijn brochure kunnen putten, op elk dezer punten nog eens afzonderlijk terug te komen. Niets is beter, om ons een kijk te geven op de Sociaal-democratie in praktijk!

Genoeg zij 't thans te constateeren, dat de *Nieuwe-Tijd*-groep hem verweet, in al deze punten niet allereerst en allermeest te vragen: wat eischt ons Marxistisch beginsel, — maar: hoe vangen wij 't grootste aantal kiezers?

Het is een wel zéer leelijke beschuldiging, welke zij den Partijleider meermalen naar het hoofd wierpen: dat hij, op kiezersvangst uit, de Marxistische haak wat al te dik met lokkend aas omwoelde.

Zoo schreef GORTER *(Nieuwe Tijd*, 1901, blz. 547), de Pachtquestie besprekende: »Deze zijde der zaak had TROELSTRA weggelaten. Daar kwam ik tegen op. Het is niet geoorloofd, om in of buiten verkiezingen over een in ons land zoo gewichtige zaak als steun aan pachtboeren, de voornaamste, de overgroote waarheid over de werkelijke verhoudingen te verzwijgen. Juist bij verkiezingen moet de zuivere, de absolute waarheid worden gezegd."

Mr. TROELSTRA voelt de hatelijkheid aan zijn adres, en antwoordt (blz. 20): »Ziet, een dergelijke polemiek tast de politieke betrouwbaarheid aan; zij laadt op hem, die men aldus bestrijdt, den schijn, alsof hij op oneerlijke wijze, door verzwijging van een deel der waarheid, zekere groepen des volks tot de Partij wil trekken."

Alleen den schijn??

Zoo schreef een ander partijgenoot — W. DE G(RAAF) — in *Het Volk* van 28 Sept. 1901 o. a.: „Het partijbestuur had er toch zeer eenvoudig buiten kunnen laten (n. l. buiten de studie-commissie voor de Agrarische questie) partijgenooten, die hun plaats in de Kamer mede te danken hebben aan den steun der boeren en pachters, die onwillekeurig aan het gevaar blootstaan bij de samenstelling van het agrarische program dien kiezers een beteekenis toe te schrijven, die hun volgens de soc. dem. opvatting der maatschappij-ontwikkeling niet toekomt."

De insinuatie is duidelijk. Mr. TROELSTRA antwoordt er dan ook vriendelijk op: »Aangenaam en vruchtbaar werk, Kamerlid en *leider* te zijn in een partij, waar zulke

kieschheden in allen ernst worden gedebiteerd en door het schrijven en spreken van illustre partijgenooten in de hand gewerkt! Dat onze tegenstanders, van *Standaard* tot *Handelsblad*, van dit oogenblik af den *eerlijken* GORTER tegen den *slimmen* TROELSTRA uitspeelden, ligt voor de hand. Hij-zelf had dit door zijne wijze van polemiseeren uitgelokt" (blz. 21.)

Hij-zelf? GORTER of TROELSTRA?

Beiden wellicht?....

Zoo bij de Groninger Onderwijs-motie. In het *K. S. W.* 1902, blz. 139 evg. hebben wij overduidelijk aangetoond, uit de debatten, dat deze motie niet de ware meening der S. D. A. P'ers weer gaf, maar er alleen op berekend was, om de christelijke arbeiders te paaien.

Mr. TROELSTRA geeft ons daarvoor in zijn brochure nieuw materiaal.

In *Het Volk* van 21 Dec. 1901 schreef hij: dat het stelling nemen tegen het bijzonder onderwijs zou zijn: reaktionair, omdat den machthebbers niets aangenamer kan zijn, dan van onzentwege een strijd tegen het godsdienstig onderwijs als een wig te zien drijven in de arbeidende klasse van Nederland. Den priesters en christen staatslieden, die onze partij steeds op dat terrein trachten te lokken, zouden wij geen grooteren dienst kunnen bewijzen."

Hij citeert dan de meening van partijgenoot S. LINDEMAN die, hoewel hij „in de openbare staatsschool een *wegbereider* ziet voor het socialisme", toch »uit praktische (!!) overwegingen de school met den Bijbel niet [wil] tegenwerken". »Reeds te lang — zoo schreef hij — heeft de Reactie gebruik gemaakt van den schoolstrijd om de godsdienstige arbeiders van hun proletarischen plicht af te houden". (blz. 24).

De Soc. dem. Onderwijzersvereeniging nam een motie aan, waarbij zij verklaarde in haar programma op te nemen:

»Verplichte Staatsschool, neutraal in godsdienstig en politiek opzicht; acht het den plicht der Ned. Soc. Democratie te ijveren tegen de vrije school, dus op te treden tegen elke meerdere subsidieering van de bijzondere school, hoewel in beginsel de S. D. A. P. behoort te zijn voor de algemeene verplichte volksschool; acht 't beste aan de S. D. A. P. over te laten te beoordeelen, of tactische redenen misschien noodzakelijk maken, zich tenminste *voorloopig* bij den bestaanden toestand neer te leggen." (blz. 27).

Aan Mr. TROELSTRA ging die motie nog niet ver genoeg. Hij schreef in *Het Volk* van 28 Jan. 1902: »Als men er niet tegen op ziet, om deze reden zich met het geloovige deel der arbeidersklasse te stellen op formeelen voet van oorlog", dan zij men consequent, en make ervan een „grooten beginselstrijd". Doch men bedenke dan wel: »de *arbeiders* waaruit wij in andere zaken op den duur onze strijdkrachten tegen de heerschende machten trekken, jagen wij juist op dit gebied naar hun medegeloovige uitbuiters toe!"

GORTER zelfs was zoo onvoorzichtig, om in *Het Volk* van 29 Dec. 1902 te schijven: „Of in 't geheel geen subsidie, of alle subsidie toegestaan, die Kuyper zal vragen. Waar het vóór de verkiezingen om den lieven vrede misschien beter was te zwijgen,.... is dit nu veranderd. Nu moeten we kiezen of deelen."

Mevrouw ROLAND HOLST wierp ook haar duit in 't zakje, en schreef in *Het Volk* (No. 565), dat zij meende „dat men tusschen twee uitersten zal hebben te kiezen. Maar dan ook: niet alleen weigering van subsidie, maar strijden voor de verplichte staatsschool; want iemand vrijheid te geven iets te doen en tevens hem de middelen ertoe te weigeren, is niet soc. democratische, maar huichelachtige kapitalistische taktiek."

Zeer juist. Maar wat te zeggen van de moraliteit in de S. D. A. P., nu enkele maanden later de Afdeeling Naarden-Bussum, waarin de »Gooische proletariers" (GORTER c. s.) den baas zijn, op 't Groninger congres met een motie kwam, waarin voorgesteld wordt te doen, wat Mevr. ROLAND HOLST zoo scherp maar juist genoemd had: »huichelachtige, kapitalistische taktiek"?!!

Alles om de stemmen der geloovige arbeiders te vangen!!

WIEDIJK schrijft in *De*(n) *Nieuwe*(n) *Tijd*, jrg. 1902, dat hij ook tegen subsidieering van bijzonder onderwijs is. Anders te handelen is gevaarlijk. „Ondanks de beste bedoelingen zal het de zeer verspreide meening onder hen [de arbeiders] versterken, dat politiek en knoeien niet ver van elkander liggen.... Het is misschien »politiek" deze dingen prijs te geven, juist hier, waar ze in de hoogste mate noodzakelijk zijn; maar het valt te betwijfelen of arbeidersbeenen deze weelde van politieke handigheid zullen kunnen dragen." (blz. 222).

En aan 't slot zegt hij mogelijk nog duidelijker, dat hij in Mr. TROELSTRA's streven, om op onderwijs-gebied de christelijke arbeiders een beetje in 't gevlei te komen, niets anders ziet dan dubbelhartigheid, om stemmenvangst. Immers hij schrijft:

»Wij leven in de vreeze der verkiezingen. Schrikachtig als de kleine bourgeoisie zelve, die leeft tusschen hangen en wurgen, geven wij misschien te veel toe aan de al te omzichtige overweging: wat de menschen er van zeggen zullen... Toch voor een enkel lid, dat niet herkozen mocht worden, zou menigeen misschien de weldadige openhartigheid niet te duur gekocht achten van een kat een kat te kunnen noemen, zonder zich angstvallig af te vragen of hij het wel ten juisten tijd deed, en of wij haar [hem?] op het verkiezingsmenu misschien als haas zullen zien aankondigen." (blz. 227).

Ook GORTER bereed in *Het Volk* van 20 Febr. nog eens 't principieele stokpaardje: »Niet met toegeven — schreef hij — voert en wint men den klassenstrijd. Niet met toegeven van het schadelijke wint men het proletariaat. Maar men wint èn proletariaat èn klassenstrijd door onverzoenlijk, alleen te eischen wat het best, aan te nemen wat goed is, en te verwerpen wat slecht is."

Lijnrecht daar tegenover staat 't opportunistisch standpunt van Mr. TROELSTRA, als hij in *Het Volk* van 22 Febr. 1902 antwoordt:

»Nu meenen wij, dat het ijveren tegen de bijzondere school, waartoe men onze Partij wil verleiden, 1°. de politieke macht der christelijke burgerpartijen bevestigt, door de *theologische eenheid* der geloovige arbeiders met de geloovige bezitters op den voorgrond te schuiven, waardoor hun tegenstand tegen allerlei eischen, *minder door de arbeiders zal worden gevoeld;* 2°. om dezelfde reden de politieke en ekonomische verheffing der arbeiders, die door solidariteit met hunne (andersdenkende) klassegenooten moet worden verkregen, tegenhoudt; 3°. aan de bijzondere school, dat is: aan bijna *een derde* der Nederlandsche kinderen, de middelen onthoudt, om voldoend lager onderwijs te ontvangen."

Mr. TROELSTRA won 't, en op 't Groninger Congres werd een motie aangenomen, zoogenaamd ten gunste van het bijzonder onderwijs, — en daarmee worden nu de christelijke arbeiders gelijmd!

Vermoedelijk zijn ze leep genoeg, om na alles wat nu en vroeger door ons gepubliceerd is, in te zien, dat die heele motie maar larie is, immers uitsluitend een middel, om hun stemmen te vangen.

Hoe de Sociaal-democraten *in hun hart* over 't bijzonder onderwijs denken is duidelijk genoeg! Men herleze nog eens, wat wij uit de debatten, op 't Groninger Congres gevoerd, meedeelden in 't *K. S. W.* 1902, blz. 139 evg.

En dat we ons toen niet vergist hebben, blijkt ook uit hetgeen Mr. TROELSTRA, den eersten keer, dat hij weer »*Op den Uitkijk*" ging staan, schreef in *Het Volk* van 29 April 1906:

»Zoo achtten wij — en de meerderheid der Partij, ja ook een deel der *N. T.*-groep zelf — het streven van GORTER en Mevr. ROLAND HOLST, om de Partij mobiel te maken tegen de konfessioneele school, juist *gevaarlijk voor den klassenstrijd*, daar het de eenheid der christelijke arbeiders bevestigde, en hunne oogen moest sluiten voor de *maatschappelijke* eenheid, die hen met ons verbindt."

Het duidelijkst vinden wij het algemeene standpunt van Mr. TROELSTRA weergegeven door hem zelf, op blz. 96 zijner brochure.

Daar lezen wij:

»Maar even vast staat, dat de Partij niet werkeloos mag blijven toezien, dat hare beste krachten worden verspild in een strijd als in deze bladzijden is geschilderd. Dat de Partij zich moet uitspreken over de hoofdzaak van dien strijd: de wijze, waarop zij wil geleid worden. Wil zij daarbij uitgaan van deze waarheid, dat in ons klein Nederland noch de ekonomische struktuur, noch het godsdienstig en voor een deel klein-burgerlijk karakter van het proletariaat de voorwaarden bieden voor een politieke arbeidersbeweging, die in marxistische zuiverheid en ultra-revolutionaire gezindheid zelfs de sociaaldemokratie van industriëele landen naar de kroon steekt? Wil zij, dat wij zullen streven naar een beweging, zooals die in een land als het onze moet zijn — eenigzins idealistisch, rekening houdend met de religieuse geaardheid van de massa onzer arbeiders, niet het oog sluitend voor aan de arbeiders verwante groepen, de tegenstellingen tusschen de burgerlijke groepen benuttigend? Of wil zij, ontevreden dat de gegevens in ons land niet geheel beantwoorden aan wat de theorie in haar eenvoudigsten vorm en schoolsche opvatting leert, een socialistische beweging forceeren, drijven naar kunstmatige ultra's, aan de Partij een toon, een geest en een taktiek opdwingen, die haar in wezen vreemd zal blijven, en haar tot een propagandaklub van met elkaar overhoop liggende sprekers en schrijvers zal doen verschrompelen? Zal de Partij over de werkelijke arbeiders heen, wortelende in een gedroomd luchtproletariaat, zweven of, zooals haar aanvankelijk optreden en haar aktie in Kamer en gemeenteraden heeft bewerkt, steeds dieper doordringen in het werkelijk leven van ons volk?"

Reeds op 't Kongres te Enschede van 1901 had hij verklaard: »Wij hebben te doen wat noodig is om de ellende der armen te verzachten; kan het, op een wijze, die tevens hunne gedachten in onze richting stuurt, kan dat niet, dan toch in elk geval."

Onmiddellijk had toen reeds Mevr. ROLAND HOLST daartegen haar waarschuwende stem doen hooren, wanneer ze over Mr. TROELSTRA verklaart: »Ten slotte werd buiten alle beginsel om, het voorzien in nood en ellende, de taak der sociaal-democratie genoemd, en daarmede onze partij, van eene organisatie die strijdt voor een hoogeren vorm van samenleving, en in dien strijd menschen daarvoor geschikt, voortbrengt en opvoedt, gemaakt tot een filantropische instelling, een liefdadigheids-instituut."

* * *

Zóo stonden in de S. D. A. P. de twee richtingen tegenover elkaar.

Op 't Congres te Utrecht moest deze strijd worden uitgevochten .... ten deele achter de schermen!

Er werd natuurlijk een commissie benoemd, die deze questie eerst in geheime vergadering zou behandelen.

Eerst in de avondzitting van den tweeden dag kwam de zaak in openbare behandeling, nadat de meerderheid der commissie eenige moties had voorgesteld.

VLIEGEN lichtte ze toe.

Vooral de tweede motie is van belang: daar alleen liep het debat feitelijk over.

Ze luidde:

II. »Het congres der S. D. A. P.,

»Overwegende dat sinds eenige jaren in de partij het verschijnsel te constateeren valt, dat stelselmatig op zekere partijgenooten het stempel van beginselzwakheid, opportunisme, revisionisme, enz. wordt gedrukt door andere partijgenooten, die meenen in het bizonder bevoegd en verplicht te zijn om de partij te bewaren voor »verwatering", afwijking van de door het beginsel voorgeschreven lijn enz.,

»dat dit verschijnsel van de andere zijde tegenstand heeft uitgelokt, die zich uit in even grievende qualificaties tegen de bedoelde partijgenooten,

»dat tengevolge daarvan de eenheid der partij noodwendig in gevaar moet worden gebracht,

»betreurt dit misbruik van de vrijheid van kritiek, welke vrijheid in onze partij boven elken twijfel is verheven,

»en legt aan alle partijgenooten den plicht op om die kritiek te houden binnen dusdanige perken, dat de partijgenooten elkanders waardigheid, en de eenheid der partij hooghouden,

»en gaat over tot de orde van den dag."

Na al het voorafgaande, kan men zich begrijpen, welke richting het debat aannam.

Stippen wij slechts enkele vooruitspringende punten aan.

VLIEGEN: »Er is in de partij malaise, een geest van sterk onderling tegenstanderschap, die de partij in hooge mate benadeelt.... Dit is begonnen toen in de partij menschen kwamen, die zichzelf stelden als hoeders van het beginsel, die het beginsel zouden vrijwaren tegen onderstelde aanvallen van anderen, die optraden als partijredders".... [Van het vorig congres sprekende, zegt hij:] »Het arbeiderselement was er niet vertegenwoordigd zooals men dat van een arbeiderspartij [hm!!] zou verwachten. Onze partij heeft onder de arbeiders geen voet gekregen, en in de laatste jaren is dit eer slechter dan beter geworden. Onze sprekers en schrijvers waren haast enkel niet-arbeiders. In tien jaar heeft de S. D. A. P. geen arbeiderpropagandist gekweekt. [Lacht gij niet, ENGELS, HERMANS, HAAZEVOET?]. Er is veel meer naar binnen dan naar buiten gestreden, er was onder ons een geest van verkettering en wantrouwen; de arbeiders, die tot de partij kwamen, zagen een put van theoretische diskussie, waarvan zij niets begrepen; de partij kreeg eer iets afschrikwekkends, dan wat anders. In onze tweede resolutie beschuldigen wij open en rond, dat deze toestand een gevolg is van het optreden der *N. Tijd*-redactie en haar volgelingen".... »Wij moeten menschen hebben die erop slaan [vooral op den grooten trom!!], die de zweep voeren".... »De stem van dit Kongres is de stem van het proletariaat" [!!!! Hebben er meer dan drie arbeiders in die volle drie dagen iets van belang gezegd?? Dit klopt ook zoo fraai met den aanhef: »onze partij heeft onder de arbeiders geen voet gekregen"!!]

GORTER ging hier krachtig tegen in. Hij zei o. a.:

»Welk is het doel van TROELSTRA, SCHAPER, VLIEGEN en de anderen met dezen strijd? Zij willen de partij op een anderen

weg brengen, zij willen een andere verhouding der partij tot burgerlijke en kleinburgerlijke groepen. De opvatting der agrarische kwestie, een uiting van TROELSTRA in de Kamer over den klassenstrijd, de houding van SCHAPER inzake het arbeidskontrakt, het militarisme van VLIEGEN inzake de pensioneering, bewijzen dat in onze partij zit een ander streven, om voor onze oude positie een nieuwe in de plaats te stellen. VLIEGEN heeft deze week gezegd: de tijd voor dien strijd is hier nog niet gekomen; toch gaat de strijd om de taktiek in de praktische leiding der sociaal-demokratie.

Deze strijd is door BERNSTEIN in Duitschland aan de orde gesteld.

Wat over den toon is gezegd, is bijzaak.

Wij zien een gevaar in dit streven. Wij meenen, dat op den duur het anarchisme en de vrijz. demokratie daarvan zullen winnen. Zij kunnen het veel verder brengen dan wij met beloften. Zij zeggen: de soc. demokraten zijn altijd halve utopisten; bij ons moet gij zijn voor praktische eischen."

VAN DER GOES bestreedt voornamelijk de brochure van Mr. TROELSTRA. Werkelijk mooi is in zijn rede, als hij zich tot de vergadering — »*het* proletariaat!" — wendt met de vragen:

»Gij roept ons dagelijks tot u voor de propaganda onzer beginselen. Hebben wij ooit of ergens op u den indruk gemaakt dien de lezer der brochure van ons moet hebben gekregen? Spreken wij te dogmatisch; wroeten wij? Spreken wij niet integendeel steeds over uw toestand, naar uw hart? Wij zijn propagandisten als anderen. Gij hebt ons gaarne, want gij laat ons telkens komen. Laat er een komen, die zegt: wij kennen u alleen als dogmaticus, of kent gij ons als doodeenvoudige menschen, die komen spreken over doodeenvoudige dingen? (*Applaus*). Zijn wij niet evengoed als allen aangewezen voor de praktijk? In de opperste uitbarsting van den klassenstrijd, in 1903, hebt gij toen gezegd: bij God, laat die lui thuis? gij hebt ons gehaald in alle vergaderingen, in de holen van den vijand hebt gij ons gesleept; werpt gij ons uit als Marxisten, dan slaat gij u eigen strijdmannen in het gezicht (*Applaus*).

De Kamerfractie heeft op de vraag of ook maar een tiende deel waar was van TROELSTRA's artikel, of wij de volleerde kritikasters waren, ontkennend geantwoord. Met SCHAPER voeren wij sedert jaren een vriendschappelijke gedachtenwisseling. Toch breidt thans TROELSTRA zijn beschuldiging uit. Alle praktische partijgenooten, gemeenteraadsleden, werkers in de koöperatie, slaan wij, zegt TR., met kwalijk verholen minachting gade. Laat één van hen opstaan om dit te bevestigen."

Hij besluit aldus:

»Daarom verklaren wij ons ten sterkste tegen de tweede resolutie. Zij spreekt een veroordeeling uit mede onder den indruk van TROELSTRA's brochure.

»Gij wilt en hebt recht op vrede; maar gij verlangt niet den vrede van het graf, wanneer in dat graf begraven zal zijn de richting van de *Nieuwe Tijd*. (*Applaus*)."

Terecht wijst Mr. TROELSTRA erop, dat v. D. GOES de questie valsch voorstelt. 't Gaat niet tusschen Marxisme en geen-Marxisme, — maar tusschen Dogmatisme en Opportunisme.

Hij spreekt o. m. aldus:

»Nog iets anders moet uit het debat verwijderd worden, n.l. de overdrijving, waaraan vooral v. D. GOES zich heeft schuldig gemaakt. Volgens hem zou hier een aanslag worden beraamd op de Marxistische richting, om die te leggen in het graf. Ik denk er zoo over: wanneer zij in het graf gelegd werd, dan legden wij daarmee de sociaal-demokratie in het graf. (*Applaus.*) Maar wij willen ook niet, dat een andere richting in het graf gelegd wordt, die zich wellicht niet marxistisch noemt, maar daarom door MARX toch wel even noodzakelijk geacht zou worden. Er is een vrijheid die door een geestelijk terrorisme zoo droevig aangetast kan worden. In de eerste conclusie wordt niet gekonstateerd, dat het Marxisme of een zekere dogmatische opvatting niet in de partij geduld zou mogen worden, maar dat de sociaaldemokratie, in wezen één, moet vertoonen een meer leerstelligen en een meer praktischen kant. In die conclusie wordt geen enkele richting uitgedreven, maar worden beide in gelijke waarde erkend. En als dat noodig wordt, dan is dat omdat een deel der partijgenooten een andere richting als een soort minderwaardige zijn gaan beschouwen. Wij komen in de partij uit verschillende motieven: uit de wetenschap, uit de kunst velen, die in zekeren zin het zout onzer beweging zijn. Met open armen heb ik ze welkom geheeten, omdat ze de wetenschappelijke kracht onzer partij verstrekten. Maar ze ondergingen ook de zwakheden van hun oorsprong. Er zijn er ook tot ons gekomen, gedragen door den ethischen, den religieuzen drang die zoo sterk in ons volk leeft. Niet helaas! (*Applaus.*) Want wanneer het Marxisme ons de wetenschap geeft, dan zit er ook in het ethische een onoverwinnelijke kracht. Maar de Marxisten beschouwen hen niet als volwaardig en beschouwen ze als een verzwakking in plaats van als een kracht voor de partij. De beide elementen moeten samen werken in onze partij aangezien wij niet zijn een filosofische propagandaclub, maar een partij voor practische oogmerken."

Er waren na Mr. TROELSTRA nog tien sprekers ingeschreven, — misschien .... zelfs een paar arbeiders! — Mr. TROELSTRA stelt voor — leve de vrijheid van het woord! — hun geen van allen 't woord te geven, — alleen nog maar Mevr. HOLST te laten spreken, en dan ... mond houden en stemmen, jongens!

TROELSTRA's voorstel werd met groote meerderheid aangenomen!

Mevr. ROLAND HOLST dan zei o. m.:

»Wij zijn niet verliefd op de theorie, maar meenen dat de ééne weg, die door de internationale sociaaldemokratie in het algemeen gevolgd wordt, de korste weg is. Niet terstond misschien, maar op den langen duur zal de partij daardoor groeien en sterk worden tegenover het kapitalisme. Zijn wij wel eens over de schreef gegaan, dan zijn dat kleinigheden, die wij graag inslikken ...

Wij zijn nu onder een liberale regeering en misschien leek het onder den zwaren druk van KUYPER wel, alsof er in ons land meer Marxisme was dan er zijn kan. Maar op het oogenblik lijkt het wel kleiner dan het is. In SCHAPER's speech kwam alles weg wat wij afkeuren en dat er op die speech een donderend applaus kwam, dat is erger voor de partij dan wat wij ooit gedaan hebben. (*Luid applaus*). Toen leek het wel: het Marxisme is weg. (SCHAPER: Och, och!) Maar dat lukt niet. Toch verzwakt zij dat Marxisme met deze resolutie en gij moet het Marxisme gelegenheid geven om door te werken. Deze motie zou maken dat voor het eerst de partij als zoodanig ons bestreed. Dat zou zeer slecht zijn. De groote moeilijkheid om onze klassepolitiek zuiver te houden, komt nog. Het groote gevaar van naderen tot de vrijzinnig-demokratie is er nog: SCHAPER over militarisme, VLIEGEN over pensioneering, TROELSTRA over klassetegenstellingen, agrarische kwestie en schoolkwestie. En nu zijn wij voor het eerst op een zeer moeilijk punt bij het arbeidscontract, omdat, naar men mij zegt, MENDELS zeer duidelijk heeft aangetoond dat onze fractie toen in strijd is gekomen met de Marxistische klassepolitiek. Dat standpunt van onverzoenlijke tegenstelling is, gij hebt dat zelf gezegd, in ons het beste. Toen men dat revolutionaire wilde, kwam men altijd tot ons.

TROELSTRA: En tot mij. (*Applaus*).

Mevr. HOLST: Ja, omdat gij ook dat revolutionaire sentiment hebt.

SCHAPER: Gij alle drie hebt eergisteren in de kommissie-vergadering erkend, dat mijn werken in Kamer en Raad onaanvechtbaar is.

Mevr. HOLST: Ja, voor vroegere jaren, maar nu met het Arbeidscontract is dat veranderd. Ik wil u nog eens waarschuwen. Gij werpt u toch duidelijk den anderen kant uit. Vroeger waren TROELSTRA en TAK het midden van de partij en het niet eens met VLIEGEN.

TROELSTRA: Dat ben ik nog niet.

Mevr. HOLST: Wel in deze motie. Die is tegen het marxisme gericht. (*Protesten*). Maar in vertrouwen op de onoverwinnelijke kracht van het marxisme zeggen wij: tot weerzien over een paar jaren. (*Applaus*)."

Daarna werd tot stemmen overgegaan. Het amendement GORTER, dat de motie wat minder scherp-afkeurend voor de *Nieuwe Tijd*-groep wilde maken, werd verworpen met 130 tegen 62 stemmen, en 25 blanco's.

Vóór stemde de Afdeeling ... Waalwijk.

Toen werd de motie-zelf met groote meerderheid aangenomen.

Ziedaar een kort overzicht van den op het Kongres gevoerden woordenstrijd.

Onze conclusie ligt voor de hand.

Onwaar is de voorstelling, dat de S. D. A. P. het Marxisme zou overboord hebben geworpen.

Onwaar zelfs, dat de S. D. A. P. nu Bernsteiniaansch of Revisionistisch zijn zou.

De eenig juiste voorstelling is deze: de S. D. A. P. is nu geworden, wat Mr. TROELSTRA persoonlijk steeds was: opportunistisch. D. w. z. zij zal meer dan de *Nieuwe-Tijd*-groep lief is, rekening houden met de omstandigheden.

De vraag is alleen: waaraan ontleende dan Mr. TROELSTRA het recht, om op het vorige congres met zoo diepe minachting te spreken over »het stinkend opportunisme" van den Heer GOEMAN BORGESIUS??

Uiterlijk zal de S. D. A. P. minder Marxistisch schijnen dan ze in werkelijkheid is.

En dat enkel en alleen hierom: om de christelijke arbeiders te vangen.

Dezen zijn gewaarschuwd!

En een gewaarschuwd man — zegt 't spreekwoord — telt voor twee.

Moge dit ook hier waarheid blijken, dan zullen we ons de, nu juist niet aangename, moeite van het schrijven dezer artikelen gaarne getroost hebben.

Mr. A.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

ONTWERP-VERORDENING OP DE WINKELSLUITING.

Door de Commissie voor de Strafverordening is bij den Gemeenteraad van Amsterdam ingediend een ontwerp-verordening op de winkelsluiting, welke door haar is ontworpen naar aanleiding van het in haar handen gestelde rapport der Commissie, op 30 April 1902 door den Raad dier gemeente benoemd. Deze Commissie had tot taak »te onderzoeken in hoeverre en voor welke soorten van bedrijven in de gemeente Amsterdam eene verordening wenschelijk was tot vaststelling van een sluitingsuur".

Zij gaf als haar conclusie o. m. het volgende:

»Na de door de Commissie gehoorde getuigenissen schijnt het haar aan geen twijfel onderhevig, of de onbeperkte vrijheid, tot heden aan de winkeliers gelaten, heeft tot een vorm van concurrentie geleid, die voor de betrokken personen, zoowel winkeliers als bedienden, niet dan zeer schadelijk kan worden genoemd en voor het publiek geen voordeelen van eenig belang oplevert. Zoowel de lichamelijke als de geestelijke toestand en het huiselijk leven der betrokken personen ondergaan maar al te zeer den invloed der omstandigheid, dat een gemiddelde winkeltijd van 14 uur daags regel is en een rustdag per week bijna nergens is kunnen worden doorgevoerd. Zelfs indien het publiek een meer wezenlijk belang had bij het laat open blijven der winkels, dan thans het geval is, zou toch het belang van een zoo talrijke groep onder de burgerij in dezen den doorslag moeten geven. Het beste bewijs voor de wenschelijkheid van een toestand waarbij de winkelverkoop 's avonds beperkt wordt is dan ook de overgroote meerderheid, waarmede patroons en bedienden zich vóór maatregelen in dien geest verklaarden. Want — de Commissie wenscht er nog eens op te wijzen — in nagenoeg alle winkelzaken hebben de patroons een even groot, in vele zelfs een grooter belang bij vroegere sluiting, dan de bedienden. Dat tot wegruiming der aanwezige misstanden het particulier initiatief onmachtig is, is uit de vele mislukte pogingen wel overtuigend gebleken".

Met dit oordeel der vermelde Commissie kan de meerderheid der Commissie voor de strafverordening zich vereenigen en zij heeft dus gepoogd de wenschen, in gemeld rapport uitgesproken, om te zetten in voorschriften met strafrechtelijke sanctie. Alleen is de ontwerp-verordening op eenige punten minder ver gegaan dan evenbedoeld rapport had gewenscht. De Commissie meent nl. het standpunt te moeten innemen, dat de dwang der verordening niet verder moet gaan dan *hoog noodig* is en zij zooveel mogelijk moet blijven aan den milden kant.

Zoo is, terwijl de Commissie een later sluitingsuur dan voor andere winkels wenschte voor de banketbakkers en de winkels in visch en fruit, in het ontwerp de uitzondering uitgestrekt tot alle winkels waar uitsluitend eet- of drinkwaren worden verkocht. Daartoe gaf mede aanleiding het feit dat naast de door de Commissie opgenoemde artikelen zeer dikwijls nog andere eetwaren plegen verkocht te worden in dezelfde winkels.

In dezelfde lijn liggen ook de bepalingen van art. 5.

a. Is noodig geacht op drieërlei grond:

1. wordt het thans in deze inrichtingen 's Zaterdagsavonds reeds zeer laat. Het zoude zeker nachtwerk moeten worden als Zondag geheel gesloten werd;

2. bestaat het gevaar dat de barbiers worden benadeeld doordat velen zich zelf gaan scheren, of, onder de kleine luiden, maar eens een keer overslaan;

3. zou het bestellen van den barbier aan huis, nu reeds gebruikelijk, in sterke mate toenemen en konde het gevolg zijn dat hem nog minder dan thans van den Zondag vrij overbleef.

In *b* is ook »tabak en Sigaren" opgenomen. Het kleine publiek zou van algeheele sluiting veel last ondervinden en de winkeliers dus schade. De eerste stap in dezen behoeft o. i. niet zoo ver te gaan als de enquête-commissie dat wil.

De vraag of het voorschrift van Zondagssluiting vereenigbaar is met de Zondagswet, heeft bij de Commissie een punt van gezet onderzoek uitgemaakt. Wij zijn van oordeel, dat deze wet geen beletsel bevat voor een gemeentelijke verordening als de onderwerpelijke. Zoowel de strekking dier wet »ter viering der dagen aan den openbaren christelijken godsdienst gewijd", als de inhoud harer voorschriften gaat om buiten het onderwerp dezer ontwerp-verordening, die handelt over het open hebben van winkels voor den verkoop. De eenige uitdrukking der Zondagswet die tot twijfel aanleiding geeft is het voorschrift dat winkeliers hunne waren niet zullen mogen uitstallen noch met open deuren verkoopen. De wet laat dus het verkoopen toe, mits de deuren dicht zijn — wat onze ontwerp-verordening verbiedt, gelijk het best uitkomt in art. 13. En de wet verbiedt het uitstallen, wat dit ontwerp niet behandelt. Wel echter hebben wij bepalingen omtrent het venten op Zondag moeten weglaten daar dit onderwerp is geregeld in de Zondagswet.

De Zondagssluiting heeft de Commissie ook voor de vraag gesteld, hoe te handelen ten opzichten van de vele Israëlietische winkeliers, die op Zaterdag plegen te sluiten. De godsdienstvrijheid brengt mede hun daarin geheel vrij te laten, dus (analoog aan de Arbeidswet) hun de keus te laten in stede van Zondag te sluiten op Zaterdag. Daartoe strekken de bepalingen der artikelen 6 en 7, waaraan ten einde misbruiken te weren, artikel 8 is toegevoegd.

Een punt van overweging heeft bij de Commissie uitgemaakt, of evenals den avond, aan den Zondag voorafgaande, een later sluitingsuur geldt, ook hetzelfde moest gelden voor den avond aan den Sabbathdag voorafgaande. Zij heeft gemeend die vraag ontkennend te moeten beantwoorden. De Sabbath begint toch reeds Vrijdag tegen den avond. De Vrijdag neemt hier dus de plaats in die de Zaterdagavond inneemt ten opzichte van den Zondag. Bedenkt men voorts dat Israëlietische winkeliers gerechtigd zijn Zaterdagavond geopend te hebben even laat als anderen, dan meenen wij, dat verdere uitzondering op bevoorrechting zoude uitloopen.

Wat den verderen inhoud van het ontwerp betreft, wijst de Commissie nog op de artikelen 11 en 12. Er zijn winkeliers, die vreezen, dat sommige artikelen na het sluitingsuur der winkels zullen worden gevent, of wel verkocht in café's en andere soortgelijke inrichtingen,

die later geopend blijven. Ofschoon die vrees ons overdreven voorkomt, gelet op de ervaring elders opgedaan, heeft zij niettemin bepalingen opgenomen die zoowel het een als het ander verbieden. Mochten nu misbruiken voorkomen van ernstigen aard, dan zal het mogelijk zijn die te weren.

Eindelijk zij nog opgemerkt, dat de bepalingen der artikelen, 15, 16 en 17 niets bevatten dan de in ons politierecht gebruikelijke bepalingen, die hier moeten herhaald worden, wijl deze verordening geen deel uitmaakt van de algemeene politieverordening.

De tekst van de ontwerp-verordening luidt:

Art. 1. Het is verboden een winkel geopend te hebben op gewone werkdagen tusschen 's avonds 9 en 's morgens 6 uur.

Art. 2. De bepaling van artikel 1 is niet van toepassing op een winkel waar geen andere artikelen worden verkocht dan eet- en drinkwaren.

Het is verboden een zoodanigen winkel geopend te hebben op gewone werkdagen tusschen 's avonds 10 en 's morgens 6 uur.

Art. 3. Als gewone werkdagen gelden niet:

a. de Zaterdag;

b. de werkdag voorafgaande aan Hemelvaartsdag en Kerstmis;

c. de zes werkdagen aan St. Nicolaas voorafgaande.

Op deze dagen is het verboden een winkel geopend te hebben tusschen 's avonds 11 en den volgenden morgen 6 uur.

Art. 4. Het is verboden een winkel geopend te hebben op Zondag, uitgezonderd den Zondag aan St. Nicolaas voorafgaande.

Art. 5. De bepaling van artikel 4 is niet van toepassing op:

a. een barbiers- of kapperswinkel;

b. een winkel, waar geen andere artikelen worden verkocht dan eet- en drinkwaren of tabak en sigaren.

Het is verboden een zoodanigen winkel geopend te hebben op Zondag na half twaalf voormiddag.

Art. 6. De bepaling van art. 4 is niet van toepassing op een winkel, waarin een bewijs is opgehangen als bedoeld in artikel 7, luidende ten name van den winkelhouder.

Het is verboden een zoodanigen winkel geopend te hebben op den Sabbathdag.

Art. 7. Aan hem, die Burgemeester en Wethouders schriftelijk kennis geeft dat hij behoort tot een kerkgenootschap, hetwelk den wekelijkschen rustdag niet op Zondag viert, en daaraan een duidelijke aanwijzing toevoegt van al de perceelen waarin hij binnen deze gemeente een winkel houdt, wordt op zijn aanvrage door Burgemeester en Wethouders een bewijs afgegeven, en wel voor elken winkel afzonderlijk, inhoudende, dat hij deze kennisgeving heeft gedaan.

Art. 8. Het is hem, wien het bewijs in art. 7 bedoeld is afgegeven, verboden den winkel, waarvoor het bewijs strekt, geopend te hebben zonder dat dit bewijs aldaar duidelijk zichtbaar is opgehangen.

Art. 9. Zijn op het uur, voor de winkelsluiting voorgeschreven, nog klanten in den winkel aanwezig, dan mogen dezen nog bediend worden, doch niet langer dan gedurende een half uur.

Art. 10. De bepalingen der vorige artikelen zijn niet van toepassing:

a. op apotheken;

b. op koffiehuizen en andere voor het publiek toegankelijke eet- of drinkgelegenheden.

Art. 11. Het is verboden in koffiehuizen en andere voor het publiek toegankelijke eet- en drinkgelegenheden waren, welke uit die inrichting worden medegenomen; te verkoopen of af te leveren op de dagen en de uren waarop winkels volgens de artikelen 1, 3 en 4 moeten gesloten zijn.

Echter gelden ten aanzien van den verkoop of de aflevering van eet- en drinkwaren of van tabak en sigaren de uren, waarop de winkels moeten gesloten zijn waarin uitsluitend die artikelen worden gekocht.

Art. 12. Onverminderd de bepalingen op het venten in de Algemeene Politieverordening opgenomen, is het venten op den openbaren weg, behalve met drukwerken, dranken en kleine eetwaren, verboden op de uren, waarop winkels volgens de artikelen 1 en 3 moeten gesloten zijn.

Het bepaalde in art. 11, § 2, dezer verordening is echter ten dezen van toepassing.

Art. 13. Een winkel wordt, al is de toegang niet gesloten, geacht gesloten te zijn, indien op andere ondubbelzinnige wijze zichtbaar is, dat hij niet voor het publiek openstaat.

Een winkel wordt — al is de toegang gesloten — geacht geopend te zijn wanneer er klanten worden bediend of te woord gestaan, al ware het ook dat geen waren werden verkocht of afgeleverd.

Art. 14. Waar in deze verordening wordt gesproken van tabak en sigaren worden daarentegen tevens begrepen de bijbehoorende neven-artikelen.

De Sabbathdagen worden geacht te eindigen met zonsondergang en aan te vangen 24 uren te voren.

Onder koffiehuizen en andere voor het publiek toegankelijke eet- of drinkgelegenheden worden verstaan de inrichtingen in art. 182 der Algemeene Politieverordening opgesomd, benevens alle andere voor het publiek toegankelijke inrichtingen, waar eet- of drinkwaren worden verkocht voor verbruik ter plaatse van verkoop.

Art. 15. De opsporing van overtredingen dezer verordening wordt opgedragen aan de inspecteurs, brigadiers en agenten der gemeentepolitie.

Art. 16. Zoo dikwijls de zorg voor de nakoming van de bepalingen dezer verordening dit vereischt, zijn de inspecteurs der gemeentepolitie bevoegd, ten allen tijde de woningen en lokalen der ingezetenen, ondanks de bewoners, binnen te treden.

Aan het ontwerp is toegevoegd de volgende strafbepaling:

Art. 17. Overtreding van een verbodsbepaling dezer verordening wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste zes dagen of geldboete van ten hoogste *f* 25.

EEN ONVERDIENDE TERECHTWIJZING.

De *Nieuwe Limburger Koerier* bevatte dezer dagen het navolgende artikel:

Er is een tijd geweest, dat de Katholieken, niet zelden zonder ernstige reden, dikwijls geheel zonder motief, elkander op afkeurenswaardige wijze in de pers te lijf gingen. De strijd tusschen sommige redacties was bitter fel; er werden verdachtmakingen neergeschreven zelfs ten opzichte van de katholieke beginselen, de Roomsche trouw.

Die tijd van hartstocht, zonder verstand en zonder liefde, is gelukkig voorbij.

Men durft weer als eerlijk man een eerlijken tegenstander openlijk waardeeren.

Zoo deed o. a. Mr. Aalberse, toen hij den vrijzinnig-democratischen Mr. Kerdijk huldigde na diens dood [1]).

Die hulde gold den persoon van den heer Kerdijk, natuurlijk niet zijn beginselen.

---

1) Na een overzicht van zijn werken en streven gegeven te hebben, schrijft Mr. A. bladz. 141 1ste kol. van het *K. S. Weekbl.* jaargang 1905. »Zoo zal hij ook in onze herinnering voortleven als een man, die voor de zaak des volks, in de richting, welke hij de beste meende te zijn, onvermoeid en onvervaard zijn leven lang heeft gearbeid, — die door zijn voorbeeld anderen, ook die niet tot zijn naaste geestverwanten behoorden, heeft aangezet tot sociaal werk en sociale studie, — die van het onhoudbare van het liberalisme, zoowel op politiek als economisch gebied, overtuigd, den moed zijner overtuiging getoond heeft door meer dan eenig ander aan de weleer »groote liberale partij" de genadeslag toe te brengen. Mr. Kerdijk zal blijven behooren tot de groote sociale figuren onzer negentiende eeuw."

Nu schreef de *Maasbode* in het nummer van Woensdag, 9 Mei, het volgende:

»Jammer maar, dat deze vrijz.-democratische beminnelijkheid sommige democratische bladen van de rechterzijde stijft in hun opvatting, dat de vrijz.-dem. toch wel recommandabel zijn boven de oud-liberalen, omdat gene eerlijker politiek drijven en niet zoo met anti-clericalisme zich afgeven als deze.

Eene opvatting, die b. v. Mr. AALBERSE er indertijd toe dreef om bij den dood van Mr. KERDIJK een opgeschroefde lofrede te houden, en dezen geheel buiten het Christendom staanden democraat met de uitbundigste sympathiebetuiging uitgeleide te doen."

Deze terechtwijzing achten wij onverdiend en misplaatst, omdat Mr. AALBERSE slechts aan den eerlijken tegenstander hulde bracht, eerlijk zelfs in zijn anti-clericalisme.

Misschien acht de *Maasbode* deze beide begrippen onvereenigbaar: eerlijkheid en anticlericalisme, en wij geven toe, dat bij velen, bij de meesten onzer tegenstanders het laatste de eerste goede eigenschap uitsluit.

Maar onvereenigbaar op zich zelf zijn ze niet en in Mr. KERDIJK schijnen de besten onder ons, die hem hebben gekend, Dr. SCHAEPMAN z. g. op de eerste plaats, den eerlijken anticlericaal te hebben gewaardeerd, die steeds en altijd, waar het pas gaf, zijn tegenzin in wat hij clericalisme geliefde te noemen, te kennen gaf, maar die geen tegenstander met kleine middelen zou trachten af te maken.

Die eerlijkheid — wij gelooven het gaarne — zou wel een onnadenkend of bekrompen man de gevaarlijke theorieën van Mr. KERDIJK kunnen doen vergeten, maar geen mannen als Dr. SCHAEPMAN, Dr. NOLENS, Mr. AALBERSE en anderen, die den bekwamen vrijzinnig-democraat hebben hooggeschat.

En waar aan de »ware" democratie geheel een leven gegeven wordt, waar aan den waren democraat, hij zij nog zoo klein in zijn pogen en kunnen, geen woord des lof ooit wordt onthouden, daar mag het Mr. AALBERSE niet als een verwijt treffen, dat hij een eerlijken vijand wist te waardeeren.

Dat is krijgsmans recht en plicht.

ONRECHTMATIGE DAAD EN VAKVEREENIGING.

Gelijk bekend, is 't een internationale questie, of vakvereenigingen aansprakelijk zijn voor de onrechtmatige daden van haar bestuur.

In Engeland heeft men daaromtrent merkwaardige beslissingen: denk slechts aan de *Taff Vale*-historie!

In ons land was hierover nog weinig jurisprudentie.

Thans echter bevat 't *Weekblad van het Recht*, n°. 8352, een in dit opzicht zéér opmerkelijke beslissing van het Gerechtshof te Arnhem.

Iemand is door 't Bestuur eener vereeniging als geschorst lid »met ruw geweld", zoodat hij zich ernstig bezeerde en zijn horloge brak, uit 't vereenigingsgebouw »verwijderd", naar zijn meening zonder recht, omdat het vereenigingsgebouw voor den bewusten dag verhuurd was aan een onderafdeeling dier vereeniging, om er een muziek-uitvoering te geven, waarvoor hij een entrée-biljet had gekocht.

Op dezen grond dagvaardde hij de bedoelde vereeniging tot schadevergoeding wegens onrechtmatige daad.

Het bedoelde bestuur ontkende, dat de gestelde feiten juist waren.

Het Hof besliste nu:

»dat, waar de appellant zelf bij dagvaarding stelt de onbevoegdheid van de *geïntimeerde vereeniging*, om ter plaatse en ten tijde dáár omschreven tegen hem op te treden of eenig gezag uit te oefenen tegenover hem, daaruit noodwendig voor den appellant had moeten volgen, dat nu ook het *bestuur* der geïntimeerde vereeniging, desniettegenstaande handelend tegen hem optredende, zeer zeker niet die *vereeniging* daarmede bond, daargelaten nog de vraag, of het bestuur de vereeniging al ooit zou kunnen binden bij een optreden tegenover een derde met ruw geweld, wat toch nimmer kan geacht worden te liggen binnen den kring der bevoegdheid van het genoemde bestuur en den kring der door dat bestuur voor de vereenigiging te behartigen belangen;

»dat dus de appellant de geïntimeerde vereeniging ten onrechte aansprakelijk wil gesteld zien voor door haar bestuur verrichtte daden, welke, zoo al ooit, in ieder geval op dat oogenblik en op die plaats, volgens appellant's eigen posita, lagen geheel buiten zijne bevoegdheid, en dat dus uit de bij dagvaarding gestelde feiten nimmer kan volgen de aansprakelijkheid daarvoor van de geïntimeerde vereeniging."

De appellant werd dus in zijn vordering niet-ontvankelijk verklaard.

Ieder ziet aanstonds het groote belang dezer beslissing.

Het Hof redeneert blijkbaar zóo: een vereeniging is alleen dan aansprakelijk voor de onrechtmatige daden van haar bestuur, indien en in zoover de vereeniging haar bestuur daartoe gemachtigd heeft of uit den aard der zaak moet geacht worden het gemachtigd te hebben.

Dit komt ook ons voor, te zijn het juiste standpunt.

De zaak is echter nog niet uit, daar, naar wij vernemen, de in het ongelijk gestelde partij in cassatie zal gaan, zoodat weldra de Hooge Raad zich over deze questie zal hebben uit te spreken. [1])

H. L.

---

1) Toevallig weten wij er wat meer van: cassatie is reeds aangeteekend, en Vrijdag 18 Mei wordt (voor onze lezers moet dit zijn *is*) reeds door Mr. AALBERSE, die deze zaak voor de bedoelde vereeniging voor den Hoogen Raad bepleiten zal, van antwoord gediend. Vermoedelijk zullen de pleidooien echter eerst in October plaats hebben.

Red. K. S. W.

FABRIEKSRADEN.

Men zal zich herinneren, dat bij een der eerste artikelen van het Wetsontwerp tot regeling van het Arbeidscontract door de heeren AALBERSE, RUYS DE BEERENBROUCK en VAN WIJNBERGEN een amendement was voorgesteld, waarvan de strekking was, dat een fabrieksreglement niet van kracht werd, dan nadat de arbeiders, althans de fabrieksraad, erover was gehoord.

't Was duidelijk, dat, ware dit amendement aangenomen, in alle grootere bedrijven de oprichting van een fabrieksraad noodzakelijk zou zijn geworden.

Dit amendement — waartegen de sociaal-democraten heftig opkwamen — lag geheel in den lijn der katholieke sociale politiek: wij wenschen geen klassenstrijd, willen niet kapitaal en arbeid steeds feller tegen elkaar ophitsen, wat wij willen is: door patroon en arbeider nader tot elkaar te brengen, de sociale misstanden, zooveel dit thans reeds mogelijk is, weg te nemen. Daarom heeft ook het Duitsche Centrum er steeds voor gestreden, om bij de wet fabrieksraden verplichtend voor te schrijven.

In onzen sociaal zoo hevig bewogen tijd, schrijft de *Soz. Pol. Korr.*, mag geen enkel middel onbeproefd gelaten worden, dat bij zou kunnen dragen om de tegenstrijdige belangen zooveel mogelijk te verzoenen, en bij oneenigheden een bevredigende oplossing zou kunnen geven.

Voor de industriëele bedrijven zijn de fabrieksraden een dergelijk middel te noemen. De Pruisische fabrieksinspecteurs hebben met bijzondere aandacht in het afgeloopen jaar de werking der bestaande fabrieksraden gevolgd en deelen in het zoo juist verschenen jaarboek over 1905 die resultaten mee.

Dit overzicht is zeker nog niet bijzonder moedgevend, zoowel wat betreft het getal en de werkzaamheid der fabrieksraden, als de sympathie van patroons en arbeiders voor deze instellingen. Het getal fabrieksraden in de duitsche industrie is nog zeer klein, al is 't in het eene district wat grooter dan in het andere. Bovendien voeren de bestaande raden meestal nog slechts een schijnbestaan, hun werken is van slechts geringe beteekenis. De arbeids-

inspecteurs schrijven dit toe aan de geringe belangstelling bij de werkgevers voor deze instellingen.

Dat alles sluit echter niet uit, dat fabrieksraden zeer nuttig werken op sommige plaatsen. Omtrent de werking in het district Berlijn wordt bijv. gemeld:

De ondervinding heeft geleerd, dat een fabrieksraad slechts daar levensvatbaarheid heeft, waar eenerzijds de leden van den raad zich bewust zijn, dat zij er niet uitsluitend zijn om de wenschen der arbeiders naar betere arbeids- en loonverhoudingen te behartigen, maar dat zij ook de belangen der werkgevers op rechtvaardige wijze moeten behartigen om zoo een bemiddelend element tusschen werkgever en arbeider te vormen, en waar anderzijds de werkgever of fabrieks-directeur zelf belang stelt in den fabrieksraad, de zittingen geregeld bijwoont, de werkzaamheden met toewijding verricht. Waar patroons en arbeiders op dergelijke wijze handelen, zijn de fabrieksraden van zeer groot nut. Vooral sedert de vakorganisaties zoo'n hooge vlucht genomen hebben, heerscht de meening, dat de fabrieksraad slechts de uitvoerder is van den wil der organisaties. Dit mag betreffende looneischen dikwerf waar zijn, doch er zijn nog zoo vele andere punten, buiten de loonkwestie, klachten over kleine misstanden, wenschen, bezwaren, die moeilijk op een andere manier aan de directies kenbaar kunnen gemaakt worden. De directie verkrijgt daardoor de gelegenheid om met geringe opofferingen bestaande verkeerdheden, die tot grove misstanden zouden kunnen lijden, tijdig uit den weg te ruimen. Met het oog hierop, zijn fabrieksraden als zeer nuttig aan te bevelen

Het gaat met de fabrieksraden als met de groepsvertegenwoordiging: ze kunnen zegenrijk werken, maar op deze uitdrukkelijke voorwaarde: dat zoowel patroons als arbeiders krachtig meewerken.

Noodig is dus vooral, in beide kringen er sympathie voor te wekken. S.

LOSSE GEDACHTEN.

Verzekering. — Verzekering is het gelijkmaken der wisselvallige fortuin. M. Dawson.

Feminisme. — Het feminisme zal van den Europeaan een nomade maken, zonder haard noch huisgezin.

Dr. G. le Bon.

Feminisme. — Zwakheid der vrouw?! Ja, zij is onuitsprekelijk, er is maar één schepsel, dat zwakker is, — de man!

Isolde Kurz.

Kunst. — »Welk een geluk als men ontvankelijk is voor kunst; dubbel leeft, die daarmee leeft." C. Vosmaer.

Succes. — »De man, wiens arbeid met welslagen wordt bekroond, mag rekenen op de toejuiching der menigte."

Dr. Theod. Jorissen.

Edelmoedigheid. — Vaak behoort er meer edelmoedigheid toe, om deel te nemen in het succes dan in het ongeluk van een vriend. Louis Herbette.

De kunst van zwijgen. — Weet te weerstaan aan het genoegen, om anderen te toonen, dat gij hen in de kaart ziet. Zij zullen hun spel meer bedekken en tegenover u rancune houden.

Louis Herbette.

Woningvraagstuk. — »De Katholieken, de mannen van Leo XIII, willen thans, eerst en vooral, van de minder door de fortuin bedeelden, vrijwillig en geleidelijk de huizingen herstellen, of nieuwe bouwen naar de eischen van den tijd. In de nieuwe maatschappij van Leo XIII zal zonder twijfel menig modern paleis verdwijnen, maar elk huis zal een waardige woning voor den koning der schepping zijn." Dr. Poels, *Tijdig*, blz. 15.

Vooruit! Vooraan! — Niet achter, maar vóór het volk is de plaats van wie het vaandel van den Christus draagt. Neen, wij, Katholieken houden niet van over slooten springen, gelijk de Socialisten, en helaas zoovele misleiden, die thans in hun nat pak langs de spoorlijn staan te bibberen. Wij Katholieken, blijven op de groote, goed aangelegde banen. Doch, waar het gaat om het welzijn van het volk, blijven wij voor niemand achter, wat ook gebeuren moge: waar geen treinen meer loopen, daar rijden nog automobielen. Dr. Poels, *Tijdig*, blz. 22.

Katholieke Vakorganisatie. — »Waar zonder den priester ook onze Katholieke vaklui kunnen aanlanden, vooral waar het tenslotte beginselquesties geldt — en beginselen schuilen, gemerkt of ongemerkt, in elken maatregel die genomen wordt, — dat heeft de Stakingshistorie (van 1903) nog bewezen.

Dr. Poels. *Tijdig*, blz. 38.

KORTE BERICHTEN.

Absenteïsme. — *Het Volk* klaagt er dikwijls over, dat de Kath. Kamerleden zoo dikwijls absent zijn. Maar als de Soc.-democratische Kamerleden spijbelen, wordt dit in *Het Volk* listiglijk verzwegen.

Zoo deze week bij de stemming over het amendement van de Heeren Aalberse, Ruys de Beerenbrouck en Van Wijnbergen, dat tot doel had te bepalen, dat in geval de arbeiders door overmacht (regen, brand, gebrek aan materialen, enz.) niet konden werken, de patroon hun het halve loon moet uitbetalen.

Het Volk verdonkeremaant 't heel leuk, dat bij de stemming over dit amendement de Heeren Troelstra, Hugenholtz en Tak afwezig waren, door mee te deelen, dat het amendement werd verworpen met 43 tegen 18 stemmen: »Er voor stemden de socialisten, de vrijzinnig-demokraten Ketelaar, Treub en Limburg, de katholieken Aalberse, Ruijs, v. Wijnbergen, v. Vlijmen, Regout, Nolens en v. Vuuren en de liberalen Roodhuijzen, De Klerk, De Boer, Reijne en Thomson."

Wel leuk! Er voor stemden de socialisten . . . tenminste voor zoover ze niet afwezig waren!

En dat bij een arbeiders-wet!

Propagandanummer Volksbanier. — De Ned. R. K. Volksbond heeft bij gelegenheid der vijftienjarige herdenking van de uitvaardiging der Encycliek *Rerum Novarum*, een feestnummer gegeven, dat tegelijk als propaganda-nummer uitnemend geslaagd is. Tal van artikelen van de voormannen van den R. K. Volksbond, met een van den algemeenen Voorzitter voorop, den Heer W. C. J. Passtoors, mooie, rake teekeningen van van Geldorp en de portretten van Z. H. Leo XIII, Z. H. Pius X, Mgr. Bottemanne, Mgr. Calier en Mgr. Konings maken het tot een geschrift van groote propagandische waarde. Men brenge het in de huizen van al onze roomsche arbeiders, vooral in die der nog niet georganiseerde!

Sociale Romans. — De vereeniging »de Katholieke Pers", waarvan het Secretariaat gevestigd is »Stichting de Stuers" te Maastricht, heeft het plan opgevat om door het uitgeven van sociale romans goede lectuur onder het Katholieke volk te verspreiden. De eerste aflevering van een roman getiteld: »*Liefde en Lijden*" is reeds verschenen. De prijs per aflevering van 32 bladzijden is slechts 5 cent, franco per post en tegen vooruitbetaling, 6 cent.

Rijkspostspaarbank. — De directeur der Rijkspostspaarbank zond ons dezer dagen een overzicht van de werking der Rijkspostspaarbank. Ziehier een tweetal belangrijke cijfers, aan dat geschrift ontleend. Op 1 April 1906 was het getal inleggers 1209114; het totaal bedrag van hun inlagen was *f* 132.804.110.175.

Coöperatieve mijnen. — De ramp te Courrières zal zeker meer dan ooit de aandacht vestigen op wat MANOURY in *l'Association Ouvrière* schrijft over een door de productieve associatie van mijnwerkers te Monthieux bij St.-Etienne tot bloei gebrachte mijn, die door een gewone maatschappij was verlaten, nadat ze er millioenen aan had verspild.

In hetzelfde blad geeft hij verslag van een leigroeve in de Ardennen, waar drie man voor eigen rekening zijn gaan arbeiden en na veel tegenspoed het zoover gebracht hebben, dat er nu 87 man, allen lid der associatie, arbeiden. Om aan de behoefte van kapitaal te voldoen, is reeds door de werklieden 26,000 francs aan loon in de mijn gestoken, doch dat is niet voldoende om de exploitatie zoo te drijven, dat aan de aanvragen kan worden voldaan. Het is niet onwaarschijnlijk, dat van regeeringswege de noodige hulp zal worden geboden.

Verzekering tegen Werkloosheid. — Ook te Arnhem zal de Gemeenteraad medewerken tot invoering van het Gentsche stelsel. In beginsel is de bereidverklaring reeds uitgesproken. Een definitieve beslissing zal volgen als de plannen voor inrichting en reglementeering gereed zijn. Intusschen ligt de zaak niet stil. Tot de drie Kamers van Arbeid en 5 ingezetenen is het verzoek gericht de pogingen tot invoering door te zetten en vóór 1 October 1907 verslag uit te brengen. Ter bestrijding der kosten en om al vast met een toelage, als proef, aan uitkeerende vakvereenigingen te beginnen, geeft de Raad *f* 1000.

Arbeid der gehuwde vrouw. — Door de Vereeniging van Hoofden van Scholen in Nederland is een onderzoek ingesteld naar de meening der leden over de gehuwde onderwijzeres in school.

Van 20 afdeelingen en van 28 algemeene leden kwamen antwoorden in, waaruit blijkt, dat 48 hoofden zich vóór, 362 zich tegen de toelating van gehuwde onderwijzeressen in de school verklaarden. R.

Werkloozen-Statistiek. — Waar zal men een betere kunnen vinden dan te Gent, de stad welke in de sociale beweging vooral bekend is om haar zóó uitstekend werkend stelsel van verzekering tegen werkloosheid, dat men overal — laatstelijk in de Residentie — pogingen gaat aanwenden om het na te bootsen?

Het volgende nu leert, na een tienjarig nauwkeurig gadeslaan der werkloosheid, in die Vlaamsche stad de statistiek:

Aantal leden (1905)	Bedrijfsgroepen	Werkloos waren: slechtste jaar		beste jaar		gemiddeld 1896|1905
		pCt.		pCt.		pCt.
2853	Beambten, reizigers, meesterknechts .	1.2	(1896)	0.5	(1905)	0.77
426	Typografen . . .	4.5	(1896)	1.8	(1904)	2.95
6390	Textielindustrie . .	2.8	(1898)	1.4	(1900 en 1905)	1.86
616	Bouwbedrijven . .	19.8	(1896)	8.1	(1898)	11.63
985	Houtbewerkers . .	5.4	(1904)	1.6	(1899)	3.54
2144	Metaalbewerkers. .	3.9	(1902)	1.5	(1896)	2.50
371	Voedingsmiddelen .	9.0	(1903)	6.4	(1902)	7.30
339	Behangers en stoffeerders. . . .	20.8	(1902)	8.5	(1896)	15.10
?	Transportbedrijven .	14.3	(1898)	0.0	(1905)	7.74
518	Diversen kunst-, gummi-, papier-, bontbedrijven . .	15.2	(1896)	2.4	(1901)	5.26
	Samen . .	3.9	(1896)	2.3	(1905)	2.92.

Voor de onderscheidene maanden van 1896 tot 1905 komt men tot het volgende percentage der werkloozen op de 14653 leden (in 1905) van 47 vakvereenigingen:

	slechtste jaar: pCt.		beste jaar: pCt.		gemiddeld: pCt.
Half December	10.2	(1896)	2.4	(1901)	4.24
» Januari	7.4	(1896)	2.8	(1900)	4.40
» Februari	5.5	(1896)	3.2	(1900)	3.87
» Maart	3.1	(1898)	1.7	(1900)	2.51
» April	2.8	(1904)	1.6	(1905)	2.13
» Mei	2.5	(1898)	1.4	(1905)	1.88
» Juni	2.5	(1896)	1.6	(1898 en 1903)	2.04
» Juli	2.7	(1898 en 1902)	1.4	(1905)	2.03
» Augustus	3.5	(1896 en 1898)	1.6	(1903)	2.46
» September	3.9	(1898)	1.3	(1905)	2.51
» October	3.1	(1898)	1.6	(1899)	2.41
» November	2.9	(1902)	1.6	(1899)	2.46
gemiddeld	3.9	(1896)	2.3	(1905)	2.92.

Ziehier een mooie statistiek voor wie naar zoo iets snakken, want heel veel zullen de verschillende steden toch niet uiteen loopen. En de Gentsche cijfers zijn nog daarom te merkwaardiger wijl zij bevestigen wat de ondervinding reeds min of meer had aangetoond, nl. dat men bij de georganiseerden op gemiddeld 3 pCt. werkloozen moet rekenen.

Woudscholen. — De Pruisische minister van onderwijs heeft op initiatief des keizers een rondschrijven uitgezonden, waarin gewezen wordt op de beteekenis en het nut van zgn. woudscholen.

München-Gladbach is de derde gemeente, die een boschschool, in navolging van de Charlottenburgsche, krijgt. Bestuurders van de Luisse Gueurigstichting daar hebben, ter gelegenheid van 's Keizers zilveren bruiloft, 17,000 mk. beschikbaar gesteld. De school komt in het Hardter woud, krijgt den vorm van een blokhuis en zal ruimte bieden voor 50 kinderen, die behoefte aan rust hebben. De kinderen slapen thuis, maar brengen verder den heelen dag in het bosch door en krijgen voedzamen kost. De ouders betalen elken dag 50 pf. voor de verpleging. De kinderen zullen maar net genoeg onderwijs krijgen, om het leeren niet heelemaal te ontwennen.

Van geneeskundige zijde wordt er op aangedrongen, die scholen ook des winters open te stellen, opdat nog niet herstelde kinderen voor weder opluiking hunner kwaal kunnen worden behoed.

ONTVANGEN BOEKEN.

STANDREGELEN van den Anti-Alkoolistischen Studiekring van Leuven.

REDE over de Encycliek Rerum Novarum van Z. H. Paus LEO XIII door Dr. H. J. A. M. SCHAEPMAN, Tweede druk, Utrecht Wed. J. R. VAN ROSSUM. 1906. *f* 0.10.

NIEUWE BOEKEN.

H. PAUL, History of modern England. Vol. IV. London, 1905. 8 sh. 6. d.

H. v. POSCHINGER, Bismarck und der Bundestag. Neue Berichte Bismarcks aus Frankfurt a. M. 1851—'59. Berlin, 1906. 4.50 M.

T. JERVIS, L'elettrotecnica dell'industria. Torino, 1906. 5 l.

F. BRUNETIÈRE, Honoré de Balzac, 1799—1850. Paris, 1906. 3 fr. 50 c.

A. LANG, Sir Walter Scott. London, 1906. 3 sh. 6 d.

G. LE G. NORGAN, Sir Walter Scott. London, 1906. 7 sh. 6. d.

J. H. SLATER, Handbuch für Büchersammler und Bücherliebhaber. Jena, 1906. 6 M.

L. BRÉDIF, Du caractère intellectuel et moral de J.-J. ROUSSEAU. Paris, 1906. 7 fr. 50 c.

Gedenkt „Ons Propagandafonds!"

DRUKKERIJ »PLANTIJN" * G. F. THÉONVILLE * LEIDEN.